

การวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)ตาม หลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา

An analysis of Dhamma propagation of Phrabrahmamangkalajarn (Panyanantha Bhikkhu) according to Empiricism in Epistemology

พระวันดี เขมจิตโต (เค้าดี)

Phra Wandee Khemacitto (Khaodee)

พระราชปรียัติวิมล

Phrarajapariyattivimol

พระใบฎีกานรินทร์ สีลเตโช

Phrabaidika Narin Silatecho

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.

Email: wandee25192564@gmail.com

(Received: October 28, 2022/ Revised: December 20, 2023/ Accepted: December 21, 2023)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการเผยแผ่ธรรมะในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานการเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) และ 3) เพื่อวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตามหลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1) การเผยแผ่พุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลใช้วิธี “มุขปาฐะ” เป็นสำคัญ โดยมุ่งเน้นไปที่การเผยแผ่ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ใจของ (หิตาย) เพื่อความสุข (สุขาย) และเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก (โลกานุกัมปาย) ทั้งนี้เพราะชาวโลกหรือมนุษย์จำนวนมากยังเป็นผู้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

2) ศึกษาชีวิตและผลงานการเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) พระพรหมมั่งคลาจารย์หรือที่รู้จักทั่วไปในชื่อ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ ท่านเป็นผู้บุกเบิกแหล่งศึกษาธรรมชื่อสวนโมกข์ให้เป็นสถานที่ศึกษาธรรมจากคัมภีร์หลักคือพระไตรปิฎก ศึกษาธรรมจากธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ท่านเป็นที่รู้จักในฐานะพระสงฆ์ผู้ปฏิรูปแนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย โดยเฉพาะท่านมีความโดดเด่นด้านปาฐกถาธรรมและเทศนาธรรมในที่สาธารณะอย่างองอาจ และท่านยังมีผลงานเชิงประจักษ์

3) หากนำประจักษ์นิยมไปวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของหลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ จะเห็นว่า หลักการ วิธีการและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของท่านล้วนเกิดจากประสบการณ์ที่ท่านเดินทางไปจำพรรษาในภูมิภาคต่างๆ มีจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ท่านเปลี่ยนการนั่งบนธรรมาสันมาเป็นยืนบรรยายธรรมบนโพเดียมต่อหน้าชาวพุทธ วิธีการเผยแผ่ธรรมะดังกล่าวจะตรงกับประจักษ์นิยม ที่เชื่อว่าประสบการณ์เป็นที่มาของความรู้ที่แท้จริงและถูกต้อง ตลอดชีวิตแห่งสมณเพศของท่าน

คำสำคัญ: ประจักษ์นิยม; การเผยแผ่ธรรมะ; พระพรหมมั่งคลาจารย์; สมัยพุทธกาล

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the propagation of Dhamma in the Buddha's time and now. 2) to study the life and works of propagating Dhamma of Phra Brahmanangalajarn. (Paññānanda Bhikkhu) and 3) to analyze the propagation of Dhamma by Phra Brahmanangalajarn. (Paññānanda Bhikkhu) according to the principle of empiricism in epistemology. This research is a qualitative research based on the study of the Tripitaka. academic documents and related research using data analysis Then the research results are presented using descriptive analysis.

The research results found that:

1) The propagation of Buddhism during the Buddha's time was mainly based on the "Mukkhapatha" method, focusing on propagating it for the benefit (hitāya), happiness (sukhāya), and compassion for the world. (Lokanukampai) This is because many people in the world or humans are still reborn in the cycle of samsara.

2) Study the life and work of propagating the Dhamma of Phra Brahmanangalajarn. (Paññānanda Bhikkhu) Phra Brahmanangalajarn or commonly known as Reverend Father Panyananta Bhikkhu He was the pioneer of the Dhamma study center called Suan Mokkha. To be a place to study Dhamma from the main scriptures, namely the Tripitaka. Study Dhamma from the nature around you. He is known as a monk who reformed the way of spreading Buddhism among Thai monks. In particular, he was outstanding in giving sermons and preaching the Dhamma in public with valor. and he also has empirical work.

3) If empiricism is used to analyze the Dhamma propagation of Luang Pho Panyananta Bhikkhu. It can be seen that his principles, methods and methods for propagating the Dhamma all stem from his experiences traveling for Buddhist Lent in various regions. There is Chiang Mai Province, for example. He changed from sitting on a pulpit to standing and lecturing on the podium in front of Buddhists. This method of propagating Dhamma is consistent with empiricism. who believe that experience is the source of true and correct knowledge throughout the life of your monastic life.

Keywords: empiricism; propagation of Dhamma; Phra Brahmanangalajarn;The buddhist era.

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นงานสำคัญอย่างยิ่งของคณะสงฆ์ไทย ในอันที่จะเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดหลักพระธรรมวินัย ข้อวัตรปฏิบัติ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต ในสังคม ที่ซึมซับเป็นวัฒนธรรมสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนเกิดเป็นพุทธศาสนาประจำใจคู่กับชาติไทยมา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะหลักธรรมของพระพุทธองค์ สามารถประยุกต์ใช้กับคนทุกสังคมและ ชนชั้น ได้เกิดเป็นพุทธบริษัทที่ยึดมั่นในหลักคำสอน ทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติตั้งอยู่ใน ศีล สมาธิ และปัญญา (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา/25/6610-6629/291-292) ยกภาวะจิตใจให้สูงขึ้นเป็นหลักชัยมาตลอดกาล ซึ่ง ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนหลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ ผู้นำที่ทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดในการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนานอกจากพระพุทธองค์แล้ว ในเวลาต่อมาคือพระภิกษุสงฆ์ เห็นได้จากเมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงวางหลัก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเริ่มต้นจากการเสด็จไป 1) แสดงธรรมโปรดพระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 2) ยสกุละบุตร 1 และสหายอีก 54 คน จนท่านเหล่านั้นได้ดวงตาเห็นธรรมออกบวชสำเร็จเป็นพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้นในโลกรวม 60 องค์ และหลังจากนั้น พระองค์ทรงเริ่มส่งภิกษุเหล่านั้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงรับสั่งให้มีการประชุม พระอรหันต์สาวกเหล่านั้นพร้อมกัน แล้วตรัสแก่ภิกษุเหล่านั้น ความว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลาย พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และ ความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หewaและมนุษย์ทั้งหลาย จง แสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีธุลีในจักษุน้อยมีอยู่หากไม่ได้ฟังธรรมจะเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจรู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่แสดงธรรม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549: 55)

หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ให้แพร่หลายในหมู่มนุษย์และเทวดาทั้งหลายดังประโยค ที่ว่า “เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก” ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ขยายตัวมากขึ้นพร้อม ทั้งได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะให้พระภิกษุสงฆ์ ได้ทำคุณประโยชน์แก่สังคม อย่างกว้างขวางบนพื้นฐานของความถูกต้องดีงามพระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่หลัก คือการสั่งสอนธรรมะแก่ ประชาชน ด้วยความเสียสละ ความเมตตากรุณา ปราศจากอคติ และความจริงใจ พระภิกษุสงฆ์ควรสำนึกอยู่เสมอ ว่าชีวิตตนเองอาศัยความเกื้อกูลจากขรรวาสตังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุควรพิจารณาอยู่เสมอว่าเรามีเพศที่ ต่างจากขรรวาส เรามีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น การงานที่สมณะพึงกระทำ เราทำหรือยัง” (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถ กถา/3/48/349)

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กับภารกิจที่สำคัญในสถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องใช้กุสโล บายความรู้ความสามารถในการเผยแผ่เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อ ประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง ซึ่งการเผยแผ่ธรรมะของท่าน อยู่ในรูปแบบการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาอุปสมบท การจัดบวชชีพรหมณ์ถือศีล 8 การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นก ระบวนการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ ชัดเจนจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้เข้าถึงแก่น แท้ของหลักธรรมคำสอน พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดย วิธีที่ท่านได้เริ่มปฏิวัติรูปแบบการเทศนาแบบดั้งเดิมที่นิ่งเทศนาบนธรรมาสถ์ถือใบลาน มาเป็นการยืนพูดปาฐกถา ธรรมแบบพูดปากเปล่าต่อสาธารณชน พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุผลร่วมสมัย ทันทต่อเหตุการณ์ เป็นการดึงดูด

ประชาชนให้หันเข้าหาธรรมะได้เป็นเป็นอย่างมาก ซึ่งในช่วงแรก ๆ ได้รับการต่อต้านอยู่บ้าง แต่ต่อมาภายหลังการปาฐกถาธรรมแบบนี้กลับเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปจนถึงบัดนี้ เมื่อพุทธศาสนิกชนทราบข่าวว่า หลวงพ่อปัญญา นันทภิกขุจะไปปาฐกถาธรรมที่ใดก็จะติดตามไปฟังกันเป็นจำนวนมาก จนในที่สุดหลวงพ่อได้รับอาราธนาให้เป็นองค์แสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ต่าง ๆ และเทศนาออกอากาศทั้งทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะคุณค่าของบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะของท่านมีคุณค่าต่อสังคมไทย และชาวต่างชาติตามหลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1. เพื่อศึกษาการเผยแผ่ธรรมะในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อศึกษาการเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) และหลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตามหลักประจักษ์นิยมนิยมในทางญาณวิทยา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 รูปแบบการทำวิจัย
งานวิจัยนี้ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)
- 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) รวบรวมประเด็นหลักในการทำวิจัย
- 2) สืบค้นเอกสาร นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3) ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 4) ทำการแยกแยะประเด็นหลักและประเด็นรอง
- 5) จัดบันทึกข้อมูลตามประเด็นหลักในการทำวิจัยด้วยสมุด ปากกา และกระดาษที่จัดเตรียมไว้
- 6) รวบรวมประเด็นหลักและประเด็นรอง

- 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิทยาการวิจัยหรือวิธีการวิจัยสำคัญที่เรียกว่า การวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การตีความ (Interpretation)
- 2) การใช้เหตุผล (Reasoning)
- 3) การให้เหตุผล (Arguing)

3.4 การสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ (New knowledge) ผลิตออกเป็นหลักฐานใหม่ (New evidence) และเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาของหลักสูตร

3.5 การนำเสนอข้อมูล

ในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลผ่านการ วิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้วมาทำการเขียนพรรณนาความ ดังต่อไปนี้

- 1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอด หรือเป็นประเด็นสำคัญ
- 2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย
- 3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและ ข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

4. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตามหลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา” โดยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการเผยแผ่ธรรมสมัยพุทธกาล หลังจากลัทธิธนะนักบวชได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ได้คิดใคร่ครวญถึงธรรมะที่พระองค์ได้ตรัสรู้และได้ตรัสกับตนเองว่า ธรรมะที่ได้ตรัสรู้นี้เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งเกินที่ใครจะรู้ตามได้ ทรงท้อพระทัยที่จะประกาศศาสนา แต่สุดท้ายพระองค์ก็ทรงตรัสกับตนเองว่ามนุษย์ผู้มีปัญญาพอที่จะรู้ธรรมตามพระองค์ได้มีอยู่จึงได้ตรัสสิ้นพระทัยที่จะประกาศศาสนาและได้ทรงดำริหาผู้ที่รับธรรมจากพระองค์เป็นครั้งแรกจึงได้ทรงระลึกถึงบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกับพระองค์และมีปัญญาพอที่จะรับธรรมและรู้ตามพระองค์ สุดท้ายพระองค์ก็เลือกที่จะเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ จึงได้ทรงเสด็จไปโปรดตามที่ตั้งพระทัยไว้ การเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าความเชื่อหรือวิธีการปฏิบัติเดิมนั้นไม่สามารถนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิตได้ โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงวิธีการเดิมๆ ทั้งหลายว่าเป็นทางสุดโต่ง 2 อย่าง คือ การกามสุขันติกานุโยค หมกมุ่นในกามทั้งหลายและ อัตตกลีณกานุโยค การทรมานตนให้ลำบาก ซึ่งทางสุดโต่งทั้ง 2 นั้นพระพุทธองค์ได้ทรงดำเนินมาแล้วทั้ง 2 ทาง การกามสุขันติกานุโยค การหมกมุ่นในกาม พระองค์ทรงดำเนินเมื่อครั้งก่อนจะเสด็จออกบวช ส่วนอัตตกลีณกานุโยค การทรมานตนให้ลำบาก ก็ทดลองมาแล้วหลายๆวิธีก่อนจะตรัสรู้ จากนั้นก็แสดงทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติใหม่ที่ทำให้พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ เป็นการตรัสสอนโดยใช้ประสบการณ์ที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาจริงและรู้ผลของการปฏิบัติจริงทั้ง 3 เส้นทาง จึงทำให้ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 เห็นจริงตามที่พระองค์ทรงสอนนั้นและได้เข้าใจตามจริงทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรม และบรรลุธรรมเป็นด้วยกันทั้งหมดตามระดับสติปัญญาของแต่ละคนพระอรหันต์ทั้ง 5 องค์ วิธีการเผยแผ่ธรรมะทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มาแล้วส่วนมากจะเกี่ยวกับเนื้อหาของธรรมะที่พระองค์ทรงนำมาสอน อันเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับรูปธรรม นามธรรม สอนตามลำดับ ตรงกับเนื้อหา ส่วนที่มีเหตุผล สอนอย่างมีผลปรากฏ สอนในสิ่งที่มีความหมาย สอนเท่าที่จำเป็น และเนื้อหาครบองค์วินัยสูตร หลักในการสอน มีหลักแห่งความจริง หลักแห่งเหตุผล หลักการสอนอย่างมีปฏิหาริย์ สืบลาทบาทในการสอน มีการอธิบายให้ชัดเจน การมุ่งใจให้เห็นจริง การเข้าใจและการขบคิดให้เกิดความสดชื่น

รูปแบบวิธีการสอนมีรูปแบบธรรมสาส์น กัจจนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นใหม่ การใช้อุบายวิธีประกอบการสอน โดยการยกนิทานเรื่องราว การอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ อุปมาคนเหมือนต้นกล้วย อุปมาสัตว์ 6 ชนิด การใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ รู้จักการเริ่มต้น และทรงสอนอย่างขอร้องดังกล่าว่าทั้งหมดเป็นพุทธวิธีหรือวิธีการสอนที่พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่ธรรมะจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าความรู้เบื้องต้นทางญาณวิทยา ความหมายญาณวิทยา ทฤษฎีญาณวิทยาตะวันตก ประจักษ์นิยมคืออะไร ความหมายของประจักษ์นิยม ทฤษฎีความรู้ของประจักษ์นิยม หลักประจักษ์นิยม Empiricism) หรือประสบการณ์นิยมถือว่าประสบการณ์เป็นที่มาของความรู้ที่แท้จริง และถูกต้อง เกิดได้จากการรับรู้ได้ทางสัมผัส ทั้ง 5 คือตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้น ลิ้มรส การสัมผัส ที่เป็นเช่นนี้เพราะสามารถพิสูจน์ให้เห็นความจริง นักปรัชญากลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ประสบการณ์ประจักษ์เท่านั้นที่เป็นบ่อเกิดของความรู้ บุคคลสามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น วิธีการคิดดังกล่าวนี้เรียกว่า “ประจักษ์นิยม”

ญาณวิทยา เป็นคำแปลของคำว่า Epistemology ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยรูปแบบของความรู้ พัฒนาการ และขอบเขตของความรู้ ญาณวิทยาตามศัพท์หมายความว่า ศาสตร์แห่งความรู้ (Science of knowledge) เป็นคำที่ประกอบขึ้นด้วย คำ 2 คำ คือ Episteme ซึ่งหมายความว่า ความรู้กับคำว่า Logos ซึ่งมีความหมายว่าศาสตร์ ญาณวิทยามีลักษณะเหมือนกับจิตวิทยา (ว่าด้วยการรับรู้) ประการหนึ่งคือ เป็นศาสตร์ที่ไม่พูดถึงหน้าที่ของความรู้ ฉะนั้นจึงทำหน้าที่ไม่เหมือนกับตรรกศาสตร์ (ว่าด้วยความจริงของความรู้)

สาระสำคัญของญาณวิทยาก็คือ ศึกษาเรื่องกำเนิดความรู้ เนื้อหาของญาณวิทยาก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ วัตถุประสงค์ ลักษณะ เงื่อนไข ความมีเหตุผล และความคลาดเคลื่อนของความรู้ ผู้รู้บางท่านกล่าวว่าความจริงแล้วญาณวิทยาเป็นการ “อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในแง่ปรัชญา” โดยเอาวิธีการของปรัชญาคือ วิธีนิรนัย วิธีอุปนัย วิธีวิเคราะห์ และวิธีสังเคราะห์ มาใช้ในการอภิปรายปัญหาต่างๆ ดังกล่าวแล้วนั่นเอง และมีทัศนะแบบปรัชญา คือ เป็นอิสระ ใจกว้าง ใครครวญอย่างไม่ลดละโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคือประสบการณ์และการคิดหาเหตุผล ทฤษฎีบ่อเกิดความรู้ทางญาณวิทยา คือ เหตุผลนิยม (Rationalism) ประจักษ์นิยม (Empiricism) เพศนาการนิยม (Sensationism) อนุมานนิยม (Adriorism) อัชฌัตติกญาณนิยม (Intuitionism) และทฤษฎีธรรมชาติของความรู้ คือ จิตนิยม (Idealism) สัจนิยม (Realism) ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธมิ่งมงคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตามหลักประจักษ์นิยมญาณวิทยา คือ ท่านได้นำเอาเทคนิควิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมเหตุการณ์ปัจจุบันและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟัง สำหรับวิธีการเผยแผ่ธรรมะสำหรับพระภิกษุ สามเณรสอนให้ปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ สอนให้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา การสร้างธรรมทายาทหรือพุทธบุตรในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาเป็นการฝึกวิธีการเผยแผ่ และวิธีการอบรมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้พระภิกษุเหล่านั้นได้นำวิธีการที่ท่านสอนและฝึกอบรมไปเผยแผ่ ซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมะ และเป็นงานอนุเคราะห์โลกวิธีการสอนธรรมะสำหรับอุบาสก อุบาสิกาและเยาวชน คือ การสอนให้คนคิดดี การสอนให้คนพูดดี การสอนให้คนทำดี การสอนให้คนคบคนดี และการสอนให้คนไปสู่สถานที่ดีและองค์ประกอบของการสอน คือ บุคคล สถานที่ เวลา และจุดมุ่งหมาย วิธีการเผยแผ่และกลวิธีการสอนธรรมะของพระพุทธมิ่งมงคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เป็นคำสอน แบบง่าย ๆ และใช้ภาษาที่ฟังและเข้าใจง่าย การปฏิรูปพิธีกรรม บวชแบบเรียบง่าย ประหยัด ได้สาระ งานศพ ลดสวดเพิ่มสอน ปฏิเสธไสยศาสตร์ ดูดวงสะเดาะเคราะห์ การปฏิรูปการเทศน์ เปลี่ยนจากการนั่งเป็นยืน เทศน์ ล้วนเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมะและเป็นงานอนุเคราะห์โลกโดยเจริญตามรอยพระยุคลบาทของพระพุทธเจ้าเป็นการ

ทำงานภายใต้อุดมการณ์นักเผยแผ่ ที่ทรงประทานแก่พระองค์ 60 องค์ที่ทรงส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคราวแรกด้วยเจตนาหลักคือ “จาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก”

การแสดงธรรม ท่านปัญญานันทภิกขุ จัดว่าเป็นพระธรรมกถึก ที่ไม่ตื่นเต้น หัวเหวเช่นเดียวกับท่านพุทธทาส แต่กลับหนักแน่นมั่นคงต่อเนื่องยาวนาน ร่วมสมัย อีกอย่างหนึ่งที่เราควรรับรู้และนำมาปฏิบัติก็คือการที่ท่านได้ปาฐกถาเกี่ยวกับการ พุดให้ฟัง พุดให้คิด พุดให้รู้ และพุดให้ทำ

ตลอดทั้งการกัณฑ์ ตีเตียน ชี้แจง แกไขความเชื่อถือและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ผิดหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งแพร่หลายอยู่ในสังคม โดยเฉพาะเรื่องไสยศาสตร์ การบวงสรวงอ้อนวอนขอผลประโยชน์จากผีสังเทวดา เช่น เรื่องศาลพระภูมิ และอำนาจดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อันเป็นแนวการแสดงธรรมที่ท่านได้ปฏิบัติเรื่อยมา เมื่อการแสดงธรรมแบบพุดปากเปล่า ได้รับความนิยมแพร่หลายออกไปแล้วก็ทำให้ชาวพุทธมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรม การแสดงธรรมแบบปากเปล่านั้น จึงกลับกลายเป็นเครื่องช่วยให้การแสดงธรรมแบบ นิ่งธรรมาสน์ตามประเพณีหลุดพ้นจากการถูกคนจำนวนมากเพ่งมองในแง่ร้ายว่าเป็นกิจกรรมของคนทิ้งมายุในประเพณี ซึ่งคร่ำครึ น่าเบื่อหน่าย โดยช่วยให้การแสดงธรรมแบบไม่นิ่งธรรมาสน์นั้นมีภาพที่ดีขึ้นในสายตาของคนสมัยใหม่ โดยกลายเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่ประณีตงดงาม ซึ่งควรจัดให้มีขึ้นเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสมกับโอกาส เป็นวิธีปฏิบัติอย่างหนึ่งในบรรดารูปแบบอันหลากหลายของกิจกรรมเช่นนั้นในสังคมไทย และพลอยให้คนสมัยใหม่มีความรู้สึกต่อวัฒนธรรมประเพณีในทางที่ดีขึ้นด้วย ปัจจุบันการแสดงธรรม ด้วยวิธีพุดปากเปล่านั้นเช่นการปาฐกถาและบรรยายธรรมนั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป จนเห็นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีใครขัดข้อง สะดุดหรือจะต้องตั้งแง่สงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ต่อไปเบื้องหน้าคนทั้งหลายก็จะไม่ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ถ้าไม่ศึกษาชีวิตและผลงานของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ท่านยังเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเข้าสู่ยุคใหม่แห่งงานเผยแผ่

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับผลการวิจัยที่นำเสนอข้างต้นผู้วิจัยสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยพบว่าวาทกรรมคำสอนของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) พบว่า

5.1 กลวิธีทางภาษาในวาทกรรมคำสอนของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) จัดเป็นวาทกรรมประเภทข้อควรปฏิบัติที่มุ่งเน้นการชี้แจงและแนะนำผู้รับสารว่าควรประพฤติปฏิบัติตน เช่นไรให้เกิดความสุขซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจำแนกประเภทวาทกรรมของนักภาษาศาสตร์ที่จัดประเภทของคำแนะนำและคำสั่งสอนไว้ว่าเป็นวาทกรรมข้อควรปฏิบัติ นอกจากนี้ผลการวิจัยลักษณะทางไวยากรณ์หรือโครงสร้างทางวาทกรรมยังมีความสอดคล้องกับลักษณะทางไวยากรณ์ที่ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537) ในส่วนโครงสร้างทางวาทกรรมคำสอนของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) มีลักษณะร่วมกันกับงานวิจัยของ ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539) ผู้วิจัยพบและวิเคราะห์ได้นั้นปรากฏว่าจรรยาบรรณการกล่าวชี้แนะ (directives) ซึ่งนับเป็นวัจนกรรมเด่นและปรากฏมากในวาทกรรมคำสอนของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)

5.2 ปัจจัยที่สร้างพลังอำนาจในการโน้มน้าวใจพุทธศาสนิกชนของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) มีอำนาจในการโน้มน้าวใจพุทธศาสนิกชนอยู่แล้วอันเนื่องมาจากความน่าเชื่อถือจากการครองเพศบรรพชิต ตั้งมั่นในศีลธรรมรวมทั้งอยู่ในฐานะที่สังคมนับถือ

5.3 อุดมการณ์ในวาทกรรมคำสอนของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) การสอนให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การสอนให้พุทธศาสนิกชนยึดมั่นในการทำความดี การสอนให้พุทธศาสนิกชนรู้และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง

วัดชลประทานรังสฤษฎ์เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยการรวมเอาวัดโบสถ์และวัดเชิงท่า เข้าด้วยกัน และย้ายมาสร้างขึ้นมาใหม่ได้นามว่า วัดชลประทานรังสฤษฎ์ สร้างโดย หม่อมหลวงชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน เมื่อปี พ.ศ.2502 ได้มีมติ พระปัญญานันทมุนี (ปัญญานันทภิกขุ) จากวัดอัมพวัน จ.เชียงใหม่ เป็นเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2503 วัดชลประทานรังสฤษฎ์เป็นวัดที่มีชื่อเสียง และมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา และได้รับความศรัทธาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสอนธรรมะที่เข้าใจง่าย ทันต่อเหตุการณ์ เข้ากับคนทุกวัย และปรับกิจกรรมพิธีกรรมให้เหมาะสม ตัดพิธีกรรมที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธศาสนาออก สอนให้ไม่หลงมกมายในไสยศาสตร์พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เป็นผู้ริเริ่มในการปฏิรูป และปรับประยุกต์พิธีกรรมประเพณีทางศาสนาให้เป็นไปเพื่อส่งเสริมสติปัญญาตามหลักการที่ว่า เป็นระเบียบ เรียบง่าย ประหยัด ก่อให้เกิดประโยชน์ ส่งเสริมให้เกิดปัญญา ให้สมกับเหตุการณ์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังคำปาฐกถาที่หลวงพ่อดำรงไว้ (ปัญญานันทภิกขุ อ้างใน ประพันธ์ เนตรนพรัตน์, 2523)

“อาตมาตั้งอธิฐานใจว่า วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จะไม่ให้มีมหรสพแสดงต่อไปตลอดอายุของการเป็นสมภาร คนมาที่หลังมันเรื่องของเขา แต่ว่าจะเขียนเป็นธรรมนุญไว้ จะสลักแผ่นหินไว้ว่าอุดมการณ์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ คืออะไร ติดไว้ที่กุฏิเลข หรือว่าติดไว้ที่โรงเรียนนี้ (โรงเรียนพุทธธรรม) ต้องอย่างนี้ ใครมาเป็นสมภารโปรดรักษาอุดมการณ์นี้ไว้ด้วยอย่าเปลี่ยนแปลงเสียเป็นอันขาด ตั้งไว้ให้รู้ ต่อไปจะต้องเป็นอย่างนั้น ไม่อย่างนั้นคนมาที่หลัง อาจจะเห็นว่าท่านปัญญาไม่ทันสมัย ไม่สนุก เราเล่นลิเกกันดีกว่า วัดกว้างขวางดี แล้วเปิดลิเก 2 โรง ยุ่งกันไปหมด อาตมาไม่นิยมอย่างนั้น สมัยนี้พระต้องเทศน์ให้กระฉับกระเฉงหน่อย เทศน์ให้ทันหูทันใจเดี๋ยวนี้ เพลงลมพัดชายเขาใครเขาชอบฟัง เขาฟังเพลงลูกทุ่งกันทั้งนั้น เพราะว่าฟังมันทันหูทันใจดี พระเทศน์ก็เหมือนกันต้องหัดเทศน์แบบใหม่เวลานี้ ต้องเทศน์ให้ทันหูคนให้ทันอกทันใจ เพราะฉะนั้น จึงต้องฝึกฝนในเรื่องนี้ มีงานศพต้องแนะนำให้มีการเทศน์คนไปประชุมกันที่ป่าช้าเราต้องไปเทศน์ไปหัดพูดกันในที่นั้น คนก็เข้าใจขึ้น เรื่องการสวดพระอภิธรรมหลายๆ จบให้สวดเพียงแค่บทเดียวเพื่อรักษาพิธีกรรมไว้ เพราะสวดมากไปคนฟังไม่รู้เรื่อง ต้องเทศน์ในเรื่องของวัฏจักร การ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้เข้าใจจะเป็นประโยชน์มากกว่า” ปัจจุบันวัดชลประทานรังสฤษฎ์ (พระอารามหลวง) มี พระปัญญานันทมุนี (สง่า สุภโร) เป็นเจ้าอาวาส ยังคงรักษาอุดมการณ์ ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วม กิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่วัดได้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นไปตามอุดมการณ์ ที่หลวงพ่อดำรงไว้ อันประกอบไปด้วย กิจกรรมและพิธีกรรม เหล่านี้ คือ

1. การจัดงานศพแบบ ประหยัด เรียบง่าย
2. การทำบุญตักบาตรสาธิต วันอาทิตย์
3. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ (พระอารามหลวง)
4. โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติฯ
5. โครงการบวช เนกขัมมะบารมี ศุภร์-เสาร์-อาทิตย์
6. โครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร

ด้านการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ (พระอารามหลวง) เป็นการ จัดกิจกรรมที่ตรงต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชน และ ส่งเสริมพุทธศาสนิกชน ในการปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักในทางพระพุทธศาสนาได้ดี และไม่ให้เกิดไปหลงงมงายในสิ่งที่ไม่เป็นสาระ สิ่งที่ไม่ใช้แก่นแท้ของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เปิด โอกาสให้คนทุกวัยได้เข้าวัดฝึกปฏิบัติได้ ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนหรือผู้สูงอายุ สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องทัศนคติของประชากรต่อการใช้กิจกรรมวันอาทิตย์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตามหลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา”

- 1) ผู้บริหารวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้เล็งเห็นความสำคัญของวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) และนำมาเผยแผ่แก่นุชนรุ่นหลังเพื่อสืบต่อแนวคิดปณิธานของท่าน
- 2) การศึกษาพระปริยัติธรรม และการวิเคราะห์การเผยแผ่ธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตามหลักประจักษ์นิยมในทางญาณวิทยา ต้องมีการจัดตั้งศูนย์ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์
- 3) ควรปลูกจิตสำนึกให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาศึกษาหลักปฏิบัติ และหัวข้อธรรมะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

- 1) ต้องศึกษาวิเคราะห์ บทบาทหน้าที่ ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กับการพัฒนาจริยธรรมบทบาทหน้าที่ของท่านอื่น ๆ เพื่อเป็นการศึกษาเปรียบเทียบ
- 2) ต้องปรับปรุงแบบการพัฒนาวิธีการเผยแผ่ตามทัศนะแนวคิดของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)
- 3) ต้องสืบต่อวิธีการเผยแผ่ธรรมะและเสริมสร้างปณิธานของท่านพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ให้เป็นความจริง

7. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชลธิชา บำรุงรักษ์. (2539). *การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่างๆ ในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ มหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกฉบับพร้อมอรรถกถา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธรรมสภา.
- ประพันธ์ เนตรนพรัตน์. (2523). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายประพันธ์ เนตรนพรัตน์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามเจริญพานิช.

สมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). *วจนะวิเคราะห์: การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

Bamrungrak C.. (1996). *Language analysis at the level of various types of texts in the Thai language*. Bangkok: Thammasat University.

Buruspat S.. (1994). *Speech analysis: language analysis at the text level*. Bangkok: Mahidol University.

Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (2000). *Buddhist methods of teaching*. Bangkok : Thammasapa Printing House.

Mahamakut Rajavidyalaya University. (1982). *Tripitaka edition with commentary*. Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Printing House.

Netnopparat P.. (1980). *Memorial for the Royal Cremation Ceremony of Mr. Praphan Netnopparat*. Bangkok: Sam Charoen Panich Printing House.